

Т. М. Гузенко, завідувач сектору Дніпропетровського НДІСЕ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИЗНАЧЕННЯМ СЕРЕДНЬООБЛІКОВОЇ КІЛЬКОСТІ ШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОЧИМИ МІСЦЯМИ ІНВАЛІДІВ

Розглянуто особливості проведення судово-економічних досліджень, пов'язаних з визначенням середньооблікової кількості штатних працівників на підприємствах. Певну увагу приділено документальному оформленню працівників облікового складу та визначенню їх середньооблікової кількості у приватних підприємств.

Рассмотрены особенности проведения судебно-экономических исследований, связанных с определением среднеучетной численности штатных работников на предприятиях. Определенное внимание уделено документальному оформлению работников и расчету их среднеучетной численности у частных предпринимателей.

Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ (далі – Закон № 875-ХІІ) підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування інвалідів, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації й забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством, надавати державній службі зайнятості інформацію, необхідну для організації працевлаштування інвалідів, і звітувати Фонду соціального захисту інвалідів про зайнятість та працевлаштування інвалідів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Підприємства, установи, організації, у тому числі підприємства, організації громадських організацій інвалідів, приватні підприємства, що використовують найману працю, на яких працює вісім і більше осіб, згідно з п. 2.1 Інструкції щодо заповнення форми № 10-ПІ (річна), затвердженої наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 10 лютого 2007 р. № 42, щороку до 1 березня року, що настає за звітним, подають відділенням Фонду соціального захисту інвалідів за місцем їх реєстрації форму № 10-ПІ.

Форма № 10-ПІ відображає відомості про оплату праці: фонд оплати праці штатних працівників, середню річну заробітну плату на підприємстві, а також кількість працівників: середньооблікову чисельність штатних працівників облікового складу та кількість працюючих інвалідів.

У рядку 01 форми № 10-ПІ відображується середньооблікова кількість штатних працівників облікового складу за рік, яка визначається відповідно

до п. 3.2 Інструкції зі статистики кількості працівників, затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 28 вересня 2005 р. № 286 (із змінами), а саме:

п. 3.2.1. Середньооблікова кількість штатних працівників за місяць обчислюється шляхом підсумовування кількості штатних працівників облікового складу за кожний календарний день звітного місяця, тобто з 1 по 30 або 31 число (для лютого – по 28 або 29), включаючи вихідні, святкові та неробочі дні, і ділення одержаної суми на число календарних днів звітного місяця.

Кількість штатних працівників облікового складу за вихідний, святковий і неробочий день приймається на рівні облікової кількості працівників за попередній робочий день. У випадку двох або більше вихідних чи святкових і неробочих днів підряд кількість штатних працівників облікового складу за кожний з цих днів приймається на рівні кількості працівників облікового складу за робочий день, що їм передував.

3.2.2. При обчисленні середньооблікової кількості штатних працівників облікового складу враховуються всі категорії працівників облікового складу, зазначені у пунктах 2.4 та 2.5 цієї Інструкції, крім працівників, які перебувають у відпустках: у зв'язку з вагітністю та пологами; по догляду за дитиною до досягнення нею віку, передбаченого чинним законодавством або колективним договором підприємства, включаючи тих, які усиновили новонароджену дитину безпосередньо з пологового будинку (підпункти 2.5.8, 2.5.9 Інструкції). Облік цих категорій працівників ведеться окремо.

Відповідно до п. 2.1 в облікову кількість штатних працівників включаються усі наймані працівники, які уклали письмово трудовий договір (контракт) і виконували постійну, тимчасову або сезонну роботу один день і більше. До речі, працюючі інваліди також ураховуються при розрахунку цього показника.

У рядку 02 форми № 10-П відображується середньооблікова кількість штатних працівників – інвалідів, яка розраховується так само, як і показник рядка 01. При обчисленні середньооблікової кількості штатних працівників – інвалідів ураховуються всі категорії працівників облікового складу, зазначені у пунктах 2.4 та 2.5 Інструкції № 286, крім зазначених у пп. 2.5.8, 2.5.9. До середньооблікової кількості інвалідів – штатних працівників включаються інваліди, яких прийнято до роботи за трудовим договором на умовах неповного робочого дня або тижня, а також інваліди, яких прийнято на тимчасову роботу (із записом у трудовій книжці). Згідно зі ст. 19 Закону № 875-ХІІ виконанням нормативу вважається працевлаштування інвалідів за основним місцем роботи, тобто з веденням трудової книжки. Не враховуються при розрахунку нормативу інваліди – сумісники та інваліди, які працюють на підприємстві за договором підряду.

Як свідчить експертна практика, досить часто призначаються судово-економічні експертизи щодо обґрунтованості визначення середньооблікової кількості штатних працівників облікового складу. На вирішення експертизи ставляться такі питання:

— Чи були допущені відхилення від установлених правил розрахунку середньооблікової кількості штатних працівників облікового складу на підприємстві?

— Яка кількість інвалідів – штатних працівників, що повинні працювати на місцях, створених відповідно до вимог ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»?

— Чи були допущені відхилення від установлених правил розрахунку середньооблікової кількості штатних працівників, яким відповідно з чинним законодавством встановлено інвалідність, якщо так, то в чому вони виразилися?

— Яка середньооблікова кількість штатних працівників, що працювали в приватного підприємця?

— У разі порушення розрахунку середньооблікової кількості штатних працівників – інвалідів у якому розмірі підприємству мають бути нараховані адміністративно-штрафні санкції за нестворені робочі місця для інвалідів за період (вказується рік)?

Для вирішення зазначених питань експерт досліджує:

— накази (розпорядження) про прийняття на роботу, переведення на іншу роботу, розірвання трудового договору, копії особових карток, копії трудових книжок;

— трудові договори;

— штатний розклад;

— таблиці обліку робочого часу;

— облікові рахунки, розрахункові відомості (відомості щодо нарахування й утримання із заробітної плати робітників і службовців);

— звіт про зайнятість та працевлаштування інвалідів (форма № 10-П);

— копії документів, що підтверджують інвалідність працівників, штатних працівників, які працювали на підприємстві з особистими картками до них та ін.

Обсяг документів, необхідних для дослідження, визначається залежно від обставин справи та питань, поставлених перед експертом.

При проведенні досліджень експерт застосовує методи експертного дослідження: документальної перевірки й зіставлення. При цьому перевіряються відповідність наданих документів вимогам нормативних актів, чинному законодавству України. Дані форми № 10-П про середньооблікову чисельність працівників зіставляються з даними результатів досліджень.

Середньооблікова кількість штатних працівників розраховується на підставі щоденних даних про їх облікову кількість, які повинні уточнюватися відповідно до наказів про прийом, переведення працівника на іншу роботу та припинення трудового договору. Облікова кількість штатних працівників за кожен день має відповідати даним табельного обліку використання робочого часу працівників, на підставі якого визначається кількість працівників, що з'явилися або не з'явилися на роботу (п. 3.2. зазначеної Інструкції).

Експерт досліджує таблиці використання робочого часу, при цьому по кожному найманому працівнику зіставляється відпрацьований час, зазначений у таблиці, з даними, указаними в трудових договорах, а також копій трудових книжок і особових карток. При цьому експерт зіставляє дані про відпрацьований час, який зазначено в табелях, з даними, відображеними у відомостях (облікових рахунках працівників) по нарахуванню заробітної плати відповідно до відпрацьованого часу робітником за даними табеля. Після обчислення помісячної середньооблікової кількості штатних працівників обчислюється середньооблікова кількість штатних працівників за період з початку року (у тому числі за квартал, півріччя, дев'ять місяців, рік) шляхом підсумовування середньооблікової кількості штатних працівників за всі місяці роботи підприємства, що минули за період з початку року до звітного місяця включно, та ділення одержаної суми на кількість місяців у цьому періоді, тобто відповідно на 2, 3, 4, ... 12. Цей показник відображується в цілих одиницях.

Отже, кількість інвалідів, які мають працювати на підприємстві, визначається щороку й залежить саме від середньооблікової кількості штатних працівників облікового складу відповідного року.

При розрахунку середньооблікової кількості працівників у приватно-го підприємця слід звернути увагу на відмітки в трудових договорах. При прийомі на роботу фізична особа – приватний підприємець складає договір з найманим працівником у письмовій формі, який реєструється районним центром зайнятості. При звільненні працівника в договорі робиться запис із зазначенням дати розірвання договору. При цьому в договорах не завжди робиться відмітка про реєстрацію та виключення з реєстрації за даними Управління Пенсійного фонду України, що приводить до викривлення звітності.

Відповідно до ст. 19 Закону № 875-ХІІ для підприємств (об'єднань), установ і організацій незалежно від форми власності й господарювання встановлюється норматив робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів у розмірі чотирьох відсотків від середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 чоловік – у кількості одного робочого місця. У разі недодержання нормативу, підприємство зобов'язане сплачувати адміністративно-господарські санкції до Фонду соціального захисту інвалідів відповідно до ст. 20 цього Закону.

Підприємства (об'єднання), установи і організації, крім тих, що повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, незалежно від форми власності й господарювання, де кількість працюючих інвалідів менша, ніж встановлено нормативом, передбаченим ч. 1 ст. 19 цього Закону, щороку сплачують відповідним відділенням Фонду соціального захисту інвалідів штрафні санкції, сума яких визначається в розмірі середньої річної заробітної плати на відповідному підприємстві (в об'єднанні), в установі, організації за кожне робоче місце, не зайняте інвалідом. Для підприємств (об'єднань), установ і організацій незалежно від форми власності та господарювання, на яких працює від 8 до 15 осіб, розмір штраф-

них санкцій за робоче місце, не зайняте інвалідом, визначається в розмірі половини середньої річної заробітної плати на відповідному підприємстві (об'єднанні), у відповідній установі, організації.

Сума коштів адміністративно-господарських санкцій, яку повинен сплатити роботодавець у разі невиконання нормативу (зазначеного в рядку 03) відображається в рядку 06 форми № 10-ПІ. Контрольне виконання нормативів з працевлаштування інвалідів Фонд соціального захисту інвалідів.

Порушення строків сплати штрафних санкцій тягне за собою нарахування пені на суму заборгованості по сплаті штрафних санкцій у розмірі 120 % річних облікової ставки Національного банку України за кожний календарний день її прострочення, включаючи день сплати.

Таким чином, власник або уповноважений ним орган зобов'язаний забезпечити робочими місцями інвалідів, достовірний облік виконуваної працівником роботи та бухгалтерський облік витрат на оплату праці у встановленому порядку, а також своєчасно проводити оплату своїх зобов'язань.

В. А. Дідоборц, старший науковий співробітник Дніпропетровського НДІСЕ

ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИЗНАЧЕННЯМ РОЗМІРУ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА СПОЖИТУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЮ

Розглянуто особливості проведення експертиз щодо визначення розміру заборгованості за спожиту електроенергію.

Рассмотрены особенности проведения экспертиз по определению размера задолженности за использованную электроэнергию.

У процесі господарювання досить часто між енергопостачальною компанією та споживачами виникають конфлікти щодо розміру заборгованості за спожиту електроенергію, здебільшого з таких причин:

- 1) енергопостачальна компанія встановлює порушення в роботі лічильників;
- 2) спожита електроенергія не обліковувалася;
- 3) до електричних мереж підприємств надходить електроенергія, яку споживають субспоживачі, унаслідок чого в основного споживача не збігаються дані про кількість спожитої субспоживачами електроенергії.

Під час розгляду судових справ на вирішення судово-економічної експертизи виносяться питання щодо визначенням розміру заборгованості за спожиту електроенергію та її обсяг. Заборгованість між підприємствами визначається на підставі даних бухгалтерського обліку. При цьому дані первинних документів зіставляються з даними бухгалтерських реєстрів.